

RAAP-NOTITIE 4894

Plangebied Hoofdweg 72 (uitbreiding kerkelijke begraafplaats) in Zegveld

Gemeente Woerden
 Archeologisch vooronderzoek:
 een bureauonderzoek en karterend veldonderzoek

Archeologisch Adviesbureau

Colofon

Opdrachtgever: OmniformEngineering

Titel: Plangebied Hoofdweg 72 (uitbreiding kerkelijke begraafplaats) in Zegveld, gemeente Woerden; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en karterend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: 10 september 2014

Auteur: *drs. R.W. de Groot*

Projectcode: WOZV

Bestandsnaam: NO4894_WOZV

Projectleider: drs. R.W. de Groot

Projectmedewerker: M. Soldaat Ba

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet toegekend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 62433

Bewaarplaats documentatie: RAAP West-Nederland

Autorisatie: drs. I.A. Schute

Bevoegd gezag: Gemeente Woerden

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2014

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van OmniformEngineering heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in juli 2014 een archeologisch onderzoek uitgevoerd in Plangebied Hoofdweg 72 (uitbreiding kerkelijke begraafplaats) in Zegveld, gemeente Woerden.

Uit het bureauonderzoek bleek dat het plangebied direct achter de historische kern van Zegveld ligt, in een veenweidegebied. In de ondergrond kan veen worden aangetroffen, eventueel afgedekt door klei. De huidige Hoofdweg is een bebouwingslint en ontginningsbasis, dat in eerste aanzet dateert uit de Late Middeleeuwen, maar in vorm en uiterlijk sinds die periode vrijwel niet veranderd is. Op basis van historisch kaartmateriaal kan worden gesteld dat er vanaf de 17e eeuw in ieder geval geen bebouwing in het plangebied gestaan heeft. Omdat het gebied voor de Middeleeuwen en veenmoeras was, gold op basis van het bureauonderzoek een lage verwachting voor vindplaatsen van voor de Late Middeleeuwen. Voor vindplaatsen vanaf de Late Middeleeuwen gold bij aanvang van het veldonderzoek een middelhoge archeologische verwachting.

Het veldonderzoek heeft bevestigd dat het plangebied in een veengebied lag. Onder een ophogingslaag (of verstoorde laag) van maximaal 70 cm dik werd een opeenvolging van bos- op rietveen aangetroffen. Aanwijzingen voor archeologische vindplaatsen werden niet aangetroffen

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt in het plangebied in het kader van de voorgenomen bodemingrepen geen vervolgstap uit het proces van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) noodzakelijk geacht. Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Over dit advies kunt u contact op nemen met de bevoegde overheid, in deze de heer P. de Boer (omgevingsdienst regio Utrecht) adviseur archeologie namens de gemeente Woerden. Indien u dat wenst, kunnen wij u in dit overleg assisteren.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Administratieve gegevens.....	5
1 Inleiding.....	6
1.1 Aanleiding.....	6
1.2 Ligging van het plangebied.....	6
1.3 Planomschrijving.....	6
1.4 Doel- en vraagstelling.....	6
1.5 Kwaliteit.....	7
2 Bureauonderzoek.....	9
2.1 Methode.....	9
2.2 Aardkundige situatie.....	9
2.3 Bewoningsgeschiedenis.....	10
2.4 Archeologie.....	11
2.5 Bodemverstoringen.....	12
2.6 Gespecificeerde archeologische verwachting.....	12
3 Veldonderzoek.....	14
3.1 Methode.....	14
3.2 Resultaten.....	14
3.3 Synthese.....	15
4 Conclusies en aanbevelingen.....	17
4.1 Onderzoeksvragen.....	17
4.2 Conclusies.....	18
4.3 Aanbevelingen.....	18
Literatuur.....	19
Gebruikte afkortingen.....	20
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen.....	20
Bijlage 1: Boorbeschrijvingen.....	27

Administratieve gegevens

Projectcode	WOZV	
ARCHIS-onderzoeksmelding	62433	
Type onderzoek	bureauonderzoek en karterend veldonderzoek	
Opdrachtgever	OmniformEngineering	
Contactpersoon	De heer R. Kapitein	
Onderzoekskader	Aanvraag omgevingsvergunning	
Locatie	Hoofdweg 72 (uitbreiding kerkelijke begraafplaats)	
	<i>Plaats</i>	Zegveld
	<i>Gemeente</i>	Woerden
	<i>Provincie</i>	Utrecht
	<i>Kadastrale gegevens</i>	Gemeente Zegveld, sectie G, nr. 1177
	<i>Oppervlakte plangebied</i>	Circa 825 m ²
	<i>Kaartblad</i>	31D
	<i>Centrumcoördinaat</i>	117.775/458.299
Bevoegd gezag	gemeente Woerden	
Contactpersoon	De heer drs. P. de Boer (Omgevingsdienst regio Utrecht)	
Onderzoekperiode	Juli 2014	
Afbakening onderzoeksgebied	Tijdens het bureauonderzoek is het plangebied inclusief een zone van 500 m rondom het plangebied onderzocht. Het karterend veldonderzoek is beperkt gebleven tot het plangebied.	
ARCHIS-vondstmelding	niet van toepassing	
ARCHIS-waarneming	niet van toepassing	

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In opdracht van OmniformEngineering heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in juli 2014 een archeologisch bureauonderzoek (BO) en een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) door middel van boringen (karterende fase) uitgevoerd in plangebied Hoofdweg 72, gemeente Woerden. De aanleiding voor dit onderzoek is het voornemen om op deze locatie de algemene kerkelijke begraafplaats achter de Nederlands Hervormde kerk uit te breiden, waarvoor een omgevingsvergunning nodig is. Op de archeologische beleidskaart van Woerden ligt het plangebied in een zone met een hoge verwachting voor archeologische resten vanaf de Late Middeleeuwen. Het beleid voor deze zone schrijft voor dat er bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 30 cm -Mv een archeologisch onderzoek dient te worden uitgevoerd (Alkemade e.a., 2010). De omvang van de bodemingrepen bedraagt circa 825 m². Bodemingrepen zullen niet plaatsvinden. Wel zal het maaiveld met circa 2 tot 2,5 meter worden opgehoogd. Als gevolg van de daarmee waarschijnlijk gepaard gaande zetting worden naar verwachting eventueel aanwezige archeologische waarden verdrukt. Omdat dit door de gemeente Woerden eveneens als verstoring wordt beschouwd, was archeologisch vooronderzoek noodzakelijk.

1.2 Ligging van het plangebied

Het plangebied ligt aan de Hoofdweg, direct achter de huidige algemene kerkelijke begraafplaats langs de rand van de bebouwde kom van Zegveld (figuur 1). Op recente topografische kaarten 1:25.000 is het plangebied afgebeeld als grasland omgeven door een sloot (ANWB, 2004). Volgens het Actueel Hoogtebestand Nederland (<http://ahn.geodan.nl/ahn>) bedraagt de huidige maaiveldhoogte in het plangebied ongeveer 1,9 m -NAP en ter plaatse van de Hoofdweg circa 0,4 m -NAP.

1.3 Planomschrijving

Binnen het plangebied zal de bestaande algemene kerkelijke begraafplaats worden uitgebreid. Het bestaande maaiveld zal daartoe worden verhoogd met ongeveer 2 meter door middel van het aanbrengen van een zandlichaam. Hierin zullen de toekomstige graven worden aangelegd. De graven worden daarmee niet beneden het niveau van het huidige maaiveld aangelegd. Het aan te brengen zandlichaam zal echter wel voor verdrinking van de ondergrond (en eventueel daarin aanwezige archeologische resten) zorgen.

1.4 Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied aan de hand van bestaande bronnen

teneinde een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Het doel van het veldonderzoek is het toetsen en aanvullen van deze gespecificeerde verwachting. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens in hoofdstuk 4 een advies gegeven over de omgang met eventueel aanwezige archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of archeologische resten.

Onderzoeksvragen:

1. Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden zijn reeds over het plangebied bekend?
2. Hoe ziet de geologische/bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?
3. Zijn in het plangebied archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of archeologische resten aanwezig die (mogelijk) bedreigd worden door de geplande inrichting?
4. Op welke diepte bevinden zich de archeologisch interessante lagen?
5. Is de bodemopbouw in het plangebied zodanig intact dat archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk is?
6. Welke methoden zouden bij het archeologisch vervolgonderzoek ingezet kunnen worden?
7. Op welke manier dient in het kader van de uitbreiding van de begraafplaats met archeologische waarden te worden omgegaan?

Indien archeologische resten worden aangetroffen, zullen bovendien de volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

8. Wat is de aard van de aangetroffen archeologische resten?
9. Wat is de diepteligging, dikte en stratigrafische positie van de archeologische laag waarin de resten zijn aangetroffen?
10. Kan op basis van deze archeologische resten de gespecificeerde archeologische verwachting worden bijgesteld?

1.5 Kwaliteit

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.3), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl).

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de geldende richtlijnen voor archeologisch onderzoek van de gemeente Woerden (d.d. 23-3-2011). Voorafgaand aan het veldonderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld en ter goedkeuring aan de archeologische adviseur van het bevoegd gezag (de heer drs. P. de Boer; Omgevingsdienst Regio Utrecht. Dit PvA is met enkele wijzigingen op 16 juli 2014 goedgekeurd.

Voor de in deze notitie genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar tabel 1. Daarnaast is achter in dit rapport een lijst met gebruikte afkortingen opgenomen.

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
Romeinse tijd	Laat	450	
	Midden	270	
	Vroeg	70 na Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	15 voor Chr.
		Midden	250
		Vroeg	500
	Bronstijd	Laat	800
		Midden	1100
		Vroeg	1800
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2000
		Midden	2850
		Vroeg	4200
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4900/5300
		Midden	6450
		Vroeg	8640
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	9700
		Jong B	12.500
		Jong A	16.000
Midden		35.000	
Oud		250.000	

tabel1_standaard_Archeologisch_RAAP_2014

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Tijdens het bureauonderzoek wordt aan de hand van verschillende bronnen informatie verzameld om inzicht te krijgen in de genese van het landschap, de (lokale) opbouw van de bodem en de sporen die de mens in het landschap heeft achtergelaten. Om een beeld te vormen over het voormalige landschap is onder andere gebruikgemaakt van verschillende geologische, geomorfologische en bodemkundige kaarten. Voor informatie omtrent het reliëf in en rondom het plangebied is het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN) geraadpleegd (www.ahn.nl).

Om de bekende archeologische gegevens te inventariseren zijn de beleidsadvieskaart van de gemeente Woerden, de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Utrecht, de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en het Archeologisch Informatie Systeem (Archis II) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geraadpleegd. Er is eveneens aanvullende informatie opgevraagd via de regionale archeologische werkgroep (de heer M. Scheer).

Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid van eventuele bebouwing en/of bodemverstoringen in het plangebied zijn onder andere historisch kaartmateriaal (watwaswaar.nl) en het Bodemloket (www.bodemloket.nl) geraadpleegd. Voor een volledig overzicht van de geraadpleegde bronnen wordt verwezen naar de literatuurlijst achter in dit rapport.

2.2 Aardkundige situatie

Landschappelijk gezien maakt het plangebied deel uit van het uitgestrekte Hollands-Utrechtse veengebied. Door de stijging van de zeespiegel in het Holoceen als gevolg van een structurele klimaatsverbetering, steeg ook de grondwaterspiegel. De lager gelegen - en dus nattere - gebieden vormden, mede door het ontstaan van een gesloten kustbarrière, een ideale conditie voor veengroei. Het pleistocene landschap is hierdoor volledig bedekt geraakt met een laag veen (Formatie van Nieuwkoop, Basisveen Laagpakket).

Geo(morfo)logie

Het gebied is op de geologische kaart niet gekarteerd. Ook op de geomorfogenetische kaart van het zuiden van Utrecht die door Berendsen is opgesteld, ligt het plangebied net ten westen van het gekarteerde gebied. Het gebied ten noorden van Woerden wordt door Berendsen echter als komgebied met een afwisseling van zware klei op veen gekarteerd (Berendsen, 1982: code fK3). Ook in het plangebied zal dit hoogstwaarschijnlijk het geval zijn. Geomorfologisch gezien ligt het plangebied namelijk in een ontgonnen veenvlakte al dan niet bedekt met zand of klei (Stiboka/RGD, 1975: code 2M46).

Bodem

De bodem in het plangebied bestaat volgens de bodemkaart (geraadpleegd via ARCHIS) uit koopveengronden op bosveen. Deze bodem is kenmerkend voor het Hollands-Utrechtse veenlandschap. Het betreft gronden die in de Middeleeuwen zijn ontgonnen d.m.v. een zogenaamde cope-ontginning (De Bakker, 1966).

Op de bodemkaart staat in de directe omgeving van het plangebied grondwatertrap II aangegeven. Een grondwatertrap II wijst erop dat de gemiddeld laagste grondwaterstand tussen de 50 en 80 cm -Mv en de hoogste grondwaterstand 0 cm -Mv bedraagt. Een dergelijk hoge gemiddelde en variërende grondwaterstand, in combinatie met de veenbodem, betekent dat eventueel aanwezige organische archeologische resten (zoals hout en bot) goed geconserveerd zullen zijn. Anorganische archeologische resten kunnen daarentegen nog wel in goede staat in de bodem aanwezig zijn.

2.3 Bewoningsgeschiedenis

(Cultuur)historische achtergrond

Over de situatie in het plangebied voorafgaand aan de Middeleeuwen is naast de bovengenoemde aardkundige ontwikkelingen weinig bekend. In het uitgestrekte veengebied in de (wijde) omgeving van het plangebied vond naar men aanneemt geen bewoning plaats. Het gebied was daarvoor te nat en te onbegaanbaar. Incidenteel zullen mensen het veengebied zijn ingetrokken voor activiteiten als jacht of visvangst. De daadwerkelijke bewoning zal alleen hebben plaatsgevonden op of langs (fossiele) stroomgordels die het veengebied doorsneden, dan wel op rivierduinen. Beide zijn echter in de omgeving van het plangebied niet aanwezig (Van Es & van Ginkel-Meester, 2000).

Pas in de loop van de 10e eeuw nam de belangstelling voor het veengebied toe. In opdracht van de bisschop van Utrecht en de graaf van Holland begon men dit gebied namelijk te ontginnen. Deze ontginning verliep zeer systematisch. Tegen een vaste koopsom werden stukken veenwildernis ter beschikking gesteld. Deze stukken hadden telkens een zelfde afmeting van ongeveer 110 bij 1250 meter, een zogenaamde 'cope'. Vanuit een vaste ontginningsas werden de percelen uitgezet, gescheiden door sloten. De hele omgeving rondom Zegveld is uiteindelijk door middel van een dergelijke cope-ontginning in cultuur gebracht (Van Es & Van Ginkel-Meester, 2010). Tegenwoordig is het verkavelingspatroon nog duidelijk herkenbaar in het landschap in de omgeving van Zegveld.

Ook Zegveld is ontstaan langs een dergelijke ontginningsas, de huidige Hoofdweg en Zegveldse Wetering. De bebouwing concentreerde zich rond de in de 14e eeuw gestichte kerk (de huidige NH kerk direct ten westen van het plangebied). Waar de begraafplaats van deze voorloper van de huidige kerk lag en wat daarvan de omvang was, is niet bekend. Wel is bekend dat de oudere graven het dichtstbij de zuidmuur van de kerk liggen (www.begraafplaatsen.nl). Het lijkt logisch dat de 14e-eeuwse begraafplaats op dezelfde plek lag als de huidige en niet groter was dan de huidige.

De huidige situatie in de omgeving van het plangebied is in feite nog steeds grotendeels vergelijkbaar met die in de Middeleeuwen, ondanks ruilverkavelingen en de aanleg van wegen in de tweede helft van de 20e eeuw. Het enige verschil met de middeleeuwse situatie is dat de weterring langs de Hoofdweg gedempt werd. De huidige Nederlands Hervormde kerk dateert uit 1862. Deze staat op een lichte verhoging op dezelfde locatie als zijn voorganger(s) die mogelijk al uit 1312 dateren (Van Es & Van Ginkel-Meester, 2010).

Historisch landgebruik

Om inzicht te verkrijgen in het grondgebruik in het plangebied in de Nieuwe tijd biedt de analyse van historische kaarten een goede invalshoek. Daarom is een aantal historische kaarten uit de 17e en 19e eeuw bekeken (figuur 2 t/m 4):

- Op blad 5 van het Kaartboek van het groot waterschap van Woerden uit 1670 (figuur 2) staat de huidige Nederlands hervormde kerk afgebeeld. Ten oosten van deze kerk staat geen bebouwing afgebeeld (Canaletto, 1974)
- Op de Nieuwe kaart van den Lande van Utrecht van De Roy uit 1696 (figuur 3) staat de huidige Hoofdweg en de Nederlands hervormde kerk afgebeeld. Achter de kerk staan alleen bomen aangegeven en geen bebouwing (Canaletto, 1973).
- Op het minuutplan uit ongeveer 1830 (figuur 4) komt de situatie vrijwel overeen met de huidige alsmede met die in de 17e eeuw (watwaswaar.nl). Achter de kerk staan twee gebouwen afgebeeld, een vierkant gebouw met een kleiner bijgebouw/schuur. In de Originele Aanwijzende Tafels (OAT) wordt het perceel waar beide gebouwen op staan aangeduid als 'erf in gebruik als bouwland' (in bezit van de hervormde gemeente) Mogelijk kunnen beide gebouwen dan ook als een boerderij met schuur of twee schuren beschouwd worden. De oostelijke helft van het grote gebouw ligt ter plaatse van de huidige begraafplaats. De westelijke helft onder de zuidelijke uitloper van het plangebied (die ook grotendeels bedekt is met het zandlichaam van de huidige begraafplaats. Het kleine gebouw ligt net ten noorden van het plangebied, op de locatie waar tegenwoordig een sloot ligt. Beide gebouwen zullen zijn gesloopt op het moment dat de huidige begraafplaats werd aangelegd, in het begin van de 20e eeuw (Kapitein, 2014). De percelen achter de kerk waren volgens de OAT's alle in bezit van Jan Stolk en in gebruik als weiland, bouwland, bos en boomgaard..

2.4 Archeologie

Archeologische verwachting

- Op de Archeologische beleids- en verwachtingskaart van de gemeente Woerden ligt het plangebied in een zone met een hoge verwachting. Deze verwachting is gebaseerd op de ligging van het plangebied direct langs de historische kern van Zegveld en langs een ontginningsas (de Hoofdweg).
- Op de IKAW valt het plangebied in een zone met een lage trefkans. Deze waardering is gebaseerd op de ligging van het plangebied in het Hollandse/Utrechtse veengebied (Deeben, 2008).

- Op de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Utrecht ligt het plangebied in een zone met een hoge archeologische verwachting (webkaart.provincie/utrecht.nl).

Bekende archeologische resten

Het plangebied ligt direct ten oosten van de historische kern van Zegveld die op de archeologische Monumentenkaart is opgenomen als een terrein van hoge archeologische waarde (monumentnummer 11935). In deze historische kern en de omgeving van het plangebied zijn op één locatie vondsten aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummer 431835). Het betreft funderingen en vloeren die werden gevonden bij het herstel van een woning aan de Hoofdweg 92. De muurresten bevonden zich vrij dicht onder het maaiveld en zijn het resultaat van het voortdurend verzakken en wegzakken van de woningen door de drassige ondergrond. Vermoedelijk dateren de aangetroffen muurresten en vloeren uit de 17e of 18e eeuw, al is ouder aardewerk aangetroffen. Daarbij was echter niet duidelijk of het aardewerk met de opgebrachte grond is aangevoerd of daadwerkelijk bewoningsafval betreft (Van den Ende, 2010).

Om eventuele archeologische informatie die nog niet in ARCHIS is opgenomen te achterhalen, is de heer Scheer van de regionale archeologische werkgroep geraadpleegd. Dit heeft geen aanvullende informatie opgeleverd.

2.5 Bodemverstoringen

Gebouwen en funderingen

Op basis van informatie van de opdrachtgever hebben binnen het plangebied in het recente verleden geen gebouwen gestaan en is het plangebied als grasland in gebruik geweest. Op een luchtfoto in Google Earth (uit 2005 en 2007) staat in de noordoosthoek van het plangebied echter een schuur aangegeven. Ten tijde van het veldonderzoek was deze schuur niet meer aanwezig.

Grondwerkzaamheden, leidingen en ontgroningen

Op basis van de geraadpleegde bronnen blijkt dat er in het verleden in het zuiden van het plangebied (direct langs de huidige begraafplaats) een sloot heeft gelegen die inmiddels gedempt is (Kapitein, 2014).

2.6 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van het bureauonderzoek geldt de volgende archeologische verwachting voor het plangebied:

- Vanwege de ligging in een veengebied, dat voor bewoning vrijwel niet geschikt was, geldt voor vindplaatsen die dateren tot en met de Late Middeleeuwen (13e eeuw) een lage archeologische verwachting. Het veengebied kan incidenteel zijn bezocht voor bijvoorbeeld jacht of visvangst. Deze activiteiten zijn echter dermate extensief dat zij vrijwel geen sporen in de bodem achterlaten. Zij zijn dan ook niet op te sporen door middel van inventariserend veldonderzoek.

Indien sprake is van bijvoorbeeld veenontwateringsgeulen of crevasses die zich in het veengebied hebben ingesneden, geldt een middelhoge verwachting voor vindplaatsen uit het Neolithicum en de Bronstijd. Op de zandige afzettingen van genoemde geulen en crevasses kunnen dan mogelijk nederzettingsterreinen uit Neolithicum en Bronstijd worden verwacht. Deze worden dan wel gekenmerkt door de aanwezigheid van een vondstlaag met aardewerk, houtskool, (dierlijk) bot, natuur- en vuursteen. Onder dit niveau bevinden zich grondsporen (bijvoorbeeld: Diependaele & Drenth, 2010).

- Voor vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd (vanaf de 13e eeuw) geldt een middelhoge archeologische verwachting. Dergelijke resten kunnen vrijwel direct vanaf het maaiveld worden aangetroffen in het veen, dan wel de afdekkende kleilaag. Indien sprake is van ophogingslagen, zullen de resten zich in deze lagen bevinden. Hoewel het plangebied langs een ontginningsas en bewoningslint ligt, kan op basis van de geraadpleegde historische kaarten worden gesteld dat bebouwing in ieder geval in de 17e eeuw buiten het plangebied gestaan heeft. In de 19e eeuw staan er ter plaatse van de zuidelijke uitloper van het plangebied twee vierkante gebouwen afgebeeld (mogelijk met een agrarische functie). Deze bevinden zich deels buiten en deels binnen het plangebied, onder de huidige begraafplaats. In het plangebied worden daarom hoofdzakelijk zogenaamde erfstructuren verwacht (bijvoorbeeld water- en beerputten, sloten, greppels, en dergelijke), maar ook resten van de beide vierkante gebouwen. Vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd worden gekenmerkt door een spreiding van aardewerk en/of natuursteen, metaal, bot, etc. Mogelijk kunnen ook ophogingslagen aanwezig zijn.

3 Veldonderzoek

3.1 Methode

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) bestond uit een booronderzoek verkennende en karterende fase. Het doel van het veldonderzoek door middel van boringen is om de in het bureauonderzoek opgestelde specifieke archeologische verwachting te toetsen en waar nodig aan te passen. Tijdens het veldonderzoek wordt vastgesteld waar de oorspronkelijke bodemopbouw intact is gebleven en waar niet. Daarnaast wordt vastgesteld of het bodemprofiel en eventuele archeologische indicatoren aanleiding geven te veronderstellen dat archeologische resten aanwezig kunnen zijn in het plangebied.

In het plangebied zijn 5 boringen verricht (figuur 5). Deze zijn zo gelijkmatig mogelijk verspreid over het plangebied gezet. Er is geboord tot maximaal 4 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een gutsboor met een diameter van 3 cm. Vanwege de verwachting voor vindplaatsen met een strooiing van aardewerk, zijn alle boringen tweemaal uitgevoerd om daarmee te voldoen aan de richtlijnen uit de Leidraad Karterend booronderzoek, die een boordiameter van 12 cm voorschrijft (Tol, e.a., 2006).

De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) digitaal beschreven in het boorbeschrijvingsstelsel van RAAP (Deborah 2; Bijlage 1). Alle boringen zijn ingemeten met behulp van een RTK-GPS (x-, y-, en z-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld door middel van verbrokkeling en versnijding gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken).

Omdat het plangebied sterk begroeid was met brandnetels, kon een oppervlaktekartering niet plaatsvinden (figuur 6).

3.2 Resultaten

Veldwaarnemingen

Tijdens het veldonderzoek is waargenomen dat het maaiveld binnen het plangebied vrijwel op hetzelfde niveau ligt als in de polders ten zuiden daarvan. Ook was zichtbaar dat de Hoofdweg zelf en met name de kerk hoger liggen dan het plangebied. Ten slotte werd in het veld ook duidelijk dat plaatse van de zuidwestelijke uitloper van het plangebied grotendeels al met een talud was bedekt. Daarom is hier geen boring gezet, ondanks dat hier mogelijk resten van bebouwing uit de 19e eeuw werden verwacht. Indien hiervan nog resten aanwezig zouden zijn, zijn deze resten door het aanwezige zandlichaam inmiddels verdrukt. Bovendien maakte het reeds aanwezige zandlichaam het uitvoeren van boringen op deze plek ook fysiek lastig.

Bodemopbouw

De bovengrond bestaat in het plangebied uit zwak zandig veen met een bijmenging van fragmenten en spikkels puin (niet verzameld) en soms ook enkele fragmenten grind. Deze laag is 0,35 tot 0,7 meter dik. De precieze aard kon niet worden vastgesteld. Het kan gaan om een ophogingspakket, maar ook een verstoorde laag. De kleibrokken die in boring 5 aangetroffen zijn, lijken daar voor die boring in ieder geval op te wijzen.

In alle boringen (m.u.v. boring 2 die is gestuit op puin: zie hierna) zijn onder dit pakket de natuurlijke lagen aanwezig. Deze lagen bestaan in alle boringen uit mineraalarm, bruin tot donkerbruin veen. De bovenkant van het veen is aangetroffen tussen ongeveer 2,35 en 2,7 m -NAP (ca. 0,5 tot 0,7 m -Mv). Op basis van de aanwezigheid van fragmenten hout is het veen beschouwd als bosveen (Hollandveen Laagpakket). Vanaf ongeveer 5,1 m -NAP (ca. 3,1 m -Mv) gaat dit veen geleidelijk over in rietveen.

Alleen in boring 4 is tussen de opgebrachte lagen en het veen sprake van een zwak zandige, zwak humeuze en kalkloze kleilaag met roestvlekken. Deze komklei is aangetroffen tussen ongeveer 2,3 en 2,6 m -Mv (ca. 0,35 tot 0,65 m -Mv). Mogelijk is deze klei in de overige delen niet meer aanwezig, bijvoorbeeld door (sub)recente bodemingrepen. Dit is echter allerm minst zeker.

Archeologische indicatoren

Tijdens het veldonderzoek zijn in alle boringen archeologische indicatoren aangetroffen. Het betreft spikkels en brokjes (tot 2 cm) puin, die in de ophogingslagen of verstoorde lagen zijn gevonden. Omdat deze zijn waargenomen in de (geroerde) bovengrond, waarin verder geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen, vormen deze indicatoren geen aanleiding om de aanwezigheid van een archeologische vindplaats in het plangebied te vermoeden.

In boring 2 werd in elk van de drie pogingen ondoordringbaar puin aangetroffen op ongeveer 0,3 m -Mv. Op basis van het rode puin en de mortel die aan de kop van de boor werden gezien, betreft het naar verwachting een fragment van een muur. Hoogstwaarschijnlijk is deze boring min of meer ter plaatse van de schuur gezet die volgens de opdrachtgever verwijderd is n.a.v. het feit dat hierin asbest was verwerkt (mondelijke mededeling, juli 2014) en die op luchtfoto's in Google Earth uit 2005 en 2007 nog aanwezig is.¹ Het ondoordringbare puin vormt daarmee ook geen aanwijzing voor een archeologische vindplaats in het plangebied.

3.3 Synthese

Op basis van het bureauonderzoek gold een middelhoge verwachting voor vindplaatsen vanaf de Late Middeleeuwen. Bij het veldonderzoek zijn met uitzondering van brokjes en spikkels puin in een mogelijke ophogingslaag, hiervoor geen aanwijzingen gevonden. Geconcludeerd kan worden dat de bewoning in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd plaats vond langs de huidige Herenweg. Dit blijkt ook uit de hogere ligging van deze weg en de daarlangs gelegen bebouwing. Het plangebied zal hoogstwaarschijnlijk een agrarische functie gehad hebben, waarin ter plaatse van

¹ Dit betreft een andere schuur dan de structuren uit de 19e eeuw die op het minuutplan afgebeeld staan.

de zuidelijke uitloper van het plangebied twee vierkante gebouwen hebben gestaan (mogelijk met een agrarische functie, aangezien het perceel in de OAT's als een "*erf als bouwland*" staat omschreven). Op basis van het veldonderzoek kan de archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf de Late Middeleeuwen naar beneden bijgesteld worden.

De verwachting voor vindplaatsen die voor de Late Middeleeuwen dateren kan onverminderd laag blijven: archeologisch kansrijke geo(morfo)logische niveaus waren niet aanwezig.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Onderzoeksvragen

Beantwoording van de onderzoeksvragen:

1. *Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden zijn reeds over het plangebied bekend?*

Op basis van het bureauonderzoek werd geconcludeerd dat het plangebied direct achter de historische kern van Zegveld ligt. Het plangebied zelf ligt in het veengebied dat de dorpskern omringt en zich over een groot gebied uitstrekt. Dit was traditioneel voornamelijk in gebruik als weideland. Voordat dit in cultuur werd gebracht, vanaf ongeveer de 10e tot 12e eeuw, was dit een grote wildernis, die voor mensen alleen benut werd voor kortdurende incidentele activiteiten als jacht en visvangst.

Het plangebied was gedurende de historie ook in gebruik als weideland, aangezien op de geraadpleegde historische kaarten, daterend vanaf de 17e eeuw, geen bebouwing aanwezig was binnen het plangebied. De huidige begraafplaats dateert uit de 20e eeuw.

2. *Hoe ziet de geologische/bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?*
3. *Zijn in het plangebied archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of archeologische resten aanwezig die (mogelijk) bedreigd worden door de geplande inrichting?*

In het plangebied bestaat de bodemopbouw uit een opeenvolging van bosveen op rietveen. Op de natuurlijke lagen bevindt zich veen dat vermengd is met puin, grind en zand. Hoogstwaarschijnlijk betreft dit verstoorde lagen of ophogingslagen. Aanwijzingen voor archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of archeologische resten werden niet gevonden.

4. *Op welke diepte bevinden zich de archeologisch interessante lagen?*

Niet van toepassing, zie onderzoeksvraag 3.

5. *Is de bodemopbouw in het plangebied zodanig intact dat archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk is?*
6. *Welke methoden zouden bij het archeologisch vervolgonderzoek ingezet kunnen worden?*
7. *Op welke manier dient in het kader van de uitbreiding van de begraafplaats met archeologische waarden te worden omgegaan?*

De bodemopbouw in het plangebied is intact, hoewel de bovenkant van het veen mogelijk verstoord geraakt is bij subrecent gebruik van het plangebied. Vanwege de aard van de lagen en de afwezigheid van aanwijzingen voor een vindplaats, vormt dat echter geen aanleiding voor archeologisch vervolgonderzoek. Archeologische waarden ontbreken, zodat hiermee geen rekening gehouden hoeft te worden tijdens de uitbreiding van de begraafplaats.

Indien archeologische resten worden aangetroffen, zullen bovendien de volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

8. *Wat is de aard van de aangetroffen archeologische resten?*
9. *Wat is de diepteligging, dikte en stratigrafische positie van de archeologische laag waarin de resten zijn aangetroffen?*
10. *Kan op basis van deze archeologische resten de gespecificeerde archeologische verwachting worden bijgesteld?*

Bij het onderzoek werden alleen archeologische resten aangetroffen in de opgebrachte grond. Dit betreft spikkels en brokjes puin, naast ondoordringbaar recent puin. Op basis van deze resten is er geen aanleiding de archeologische verwachting bij te stellen. De eventuele resten van de 19e-eeuwse bebouwing bevinden zich deels buiten het plangebied (indien zij niet bij het aanleggen van de sloot langs de begraafplaats reeds zijn verdwenen. Waar de resten binnen het plangebied liggen, bevindt zich al een zandlichaam en zullen de eventuele resten dus hoogstwaarschijnlijk al zijn verdrukt.

4.2 Conclusies

Op basis van de onderzoeksresultaten, de voorgenomen bodemingrepen en de geringe omvang van het plangebied kan worden geconcludeerd dat bij de realisering van de plannen geen archeologische resten zullen worden verstoord. De resten van de 19e-eeuwse gebouwtjes die op het minuutplan zijn afgebeeld, bevinden zich deels buiten het plangebied. Aangezien daar al een sloot is aangelegd, zijn deze vermoedelijk reeds verdwenen. Binnen het plangebied liggen de resten onder een zandlichaam en zijn zij mogelijk al verdrukt.

4.3 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt in het plangebied in het kader van de voorgenomen bodemingrepen geen vervolgstap uit het proces van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) noodzakelijk geacht. Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Over dit advies kunt u contact op nemen met de bevoegde overheid, in deze de heer P. de Boer (omgevingsdienst regio Utrecht) adviseur archeologie namens de gemeente Woerden. Indien u dat wenst, kunnen wij u in dit overleg assisteren.

Literatuur

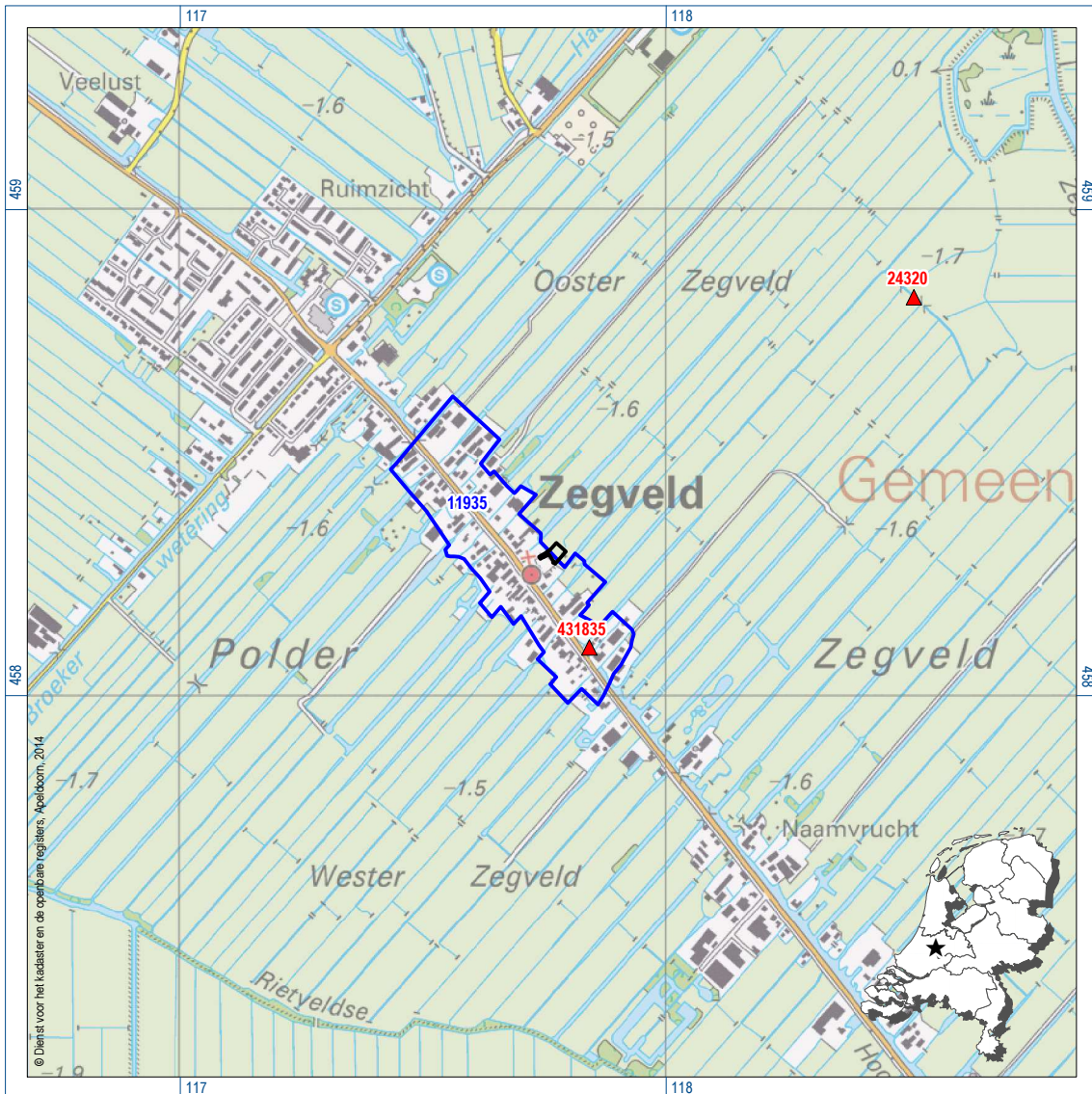
- Alkemade, e.a.**, 2010. Archeologische beleidskaart gemeente Woerden, ontwikkeld in samenwerking met de gemeente Lopik, Montfoort en Oudewater. *Vestigia-rapport V670*. Vestigia bv, Amersfoort.
- ANWB**, 2004. *Topografische Atlas Zuid-Holland, 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.
- Bakker, H. de**, 1966. *De subgroepen van het systeem van bodemclassificatie voor Nederland*.
- Berendsen, H.J.A.**, 1982. De genese van het landschap in het zuiden van de provincie Utrecht. *Utrechtse geografische studies* 25. Rijksuniversiteit, Utrecht.
- Canaletto**, 1969. *Nieuwe kaart van den lande van Utrecht, 1696*. Canaletto, Alphen aan den Rijn.
- Canaletto**, 1973. *Kaartboek van het Groot waterschap van Woerden, 1670*. Canaletto, Alphen aan den Rijn.
- Deeben, J.H.C. (red.)**, 2008. De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW), derde generatie *Rapportage Archeologische Monumentenzorg* 155. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort (info: www.cultureelerfgoed.nl).
- Diependaele, S. & E. Drenth**, 2010. Archeologisch onderzoek te Hazerswoude-Rijndijk (gemeente Rijnwoude, provincie Zuid-Holland). Een nederzetting van de Vlaardingencultuur nabij de Oude Rijn. *Westerheem-special* 2: 134-147.
- Ende, H. van**, 2010. Bouw en herbouw: een gevecht tegen bodemdaling in Zegveld. *Waardevol Woerden* 8-2010.
- Es, J. van & S. van Ginkel-Meester**, 2000. *Woerden, geschiedenis en architectuur*. Uitgeverij kerkebosch BV, Zeist.
- Kapitein, R.C.P.**, 2014. *Ruimtelijke onderbouwing Uitbreiding algemene kerkelijke begraafplaats Zegveld*. OmniformEngineering, Alblasterdam.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Stiboka/RGD**, 1975. *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000, Blad 31: Utrecht*. Stiboka/Rijks geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. verbruggen**, 2006. *Leidraad inventariserend veldonderzoek: deel karterend booronderzoek*. SIKB

Gebruikte afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische MonumentenKaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
CHS	Cultuurhistorische HoofdStructuur
CMA	Centraal Monumenten Archief
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
IVO(-P)	Inventariserend VeldOnderzoek (Proefsleuven)
KICH	KennisInfrastructuur CultuurHistorie
KLIC	Kabels en Leidingen Informatie Centrum
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
TNO	Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** De ligging van het plangebied (zwart), omliggende ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terreinen (blauw); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Globale ligging van het plangebied (rode ster) op het Kaartboek van het Groot Waterschap van Woerden uit 1670 (Bron: Canaletto, 1974).
- Figuur 3.** Globale ligging van het plangebied (rode ster) op de Nieuwe kaart van den lande van Utrecht van De Roy uit 1696 (Bron: Canaletto, 1973).
- Figuur 4.** Ligging van het plangebied op de kadastrale minuut uit het begin van de 19e eeuw (Bron: watwaswaar.nl)
- Figuur 5.** Boorpuntenkaart.
- Figuur 6.** Overzicht van het plangebied richting het noordoosten. Hierop is duidelijk zichtbaar dat de terreingesteldheid een oppervlaktekartering of het herkennen van terreinelementen onmogelijk maakte.
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Bijlage 1.** Boorbeschrijvingen.

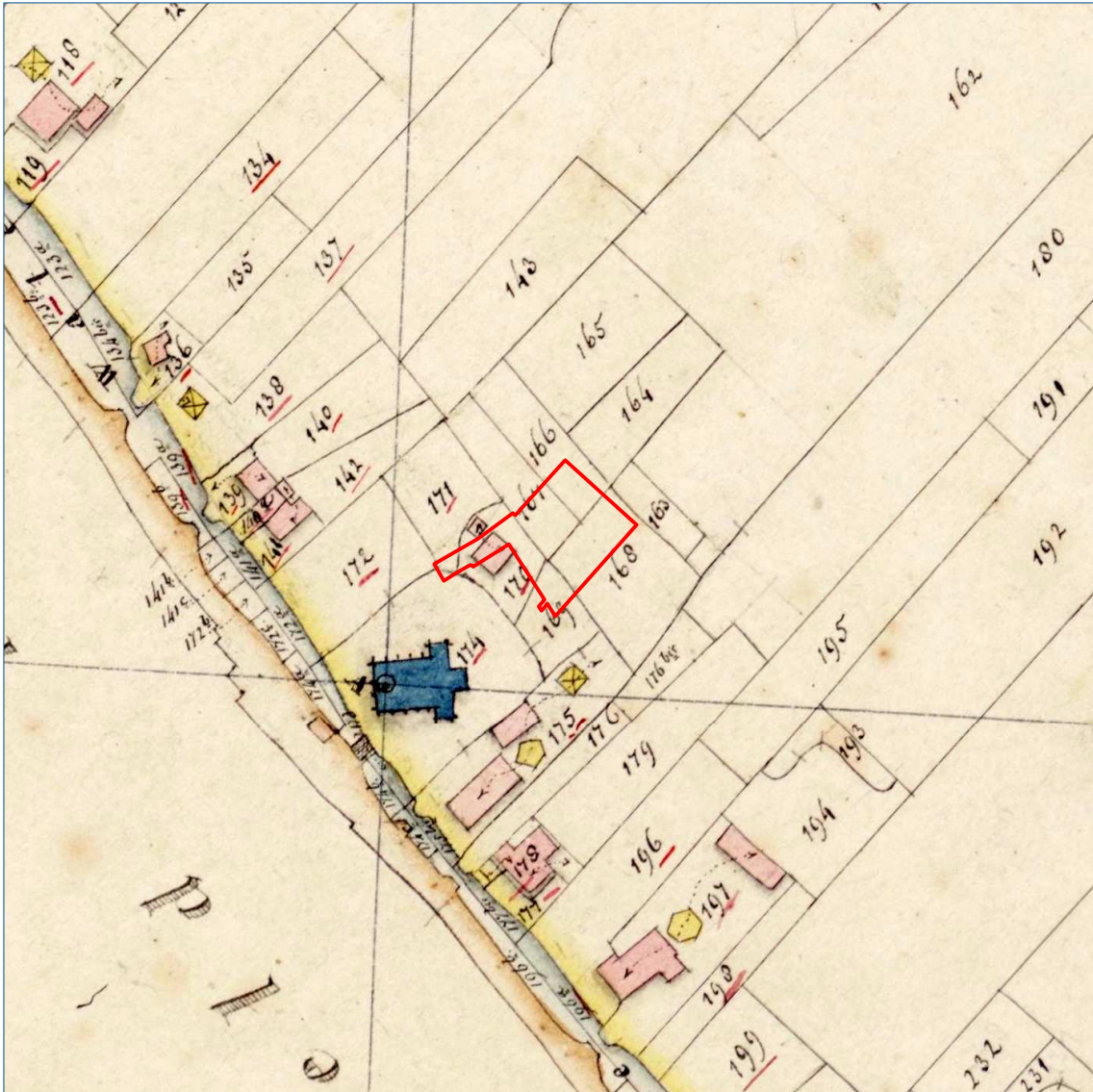
Figuur 1. De ligging van het plangebied (zwart), omliggende ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terreinen (blauw); inzet: ligging in Nederland (ster).

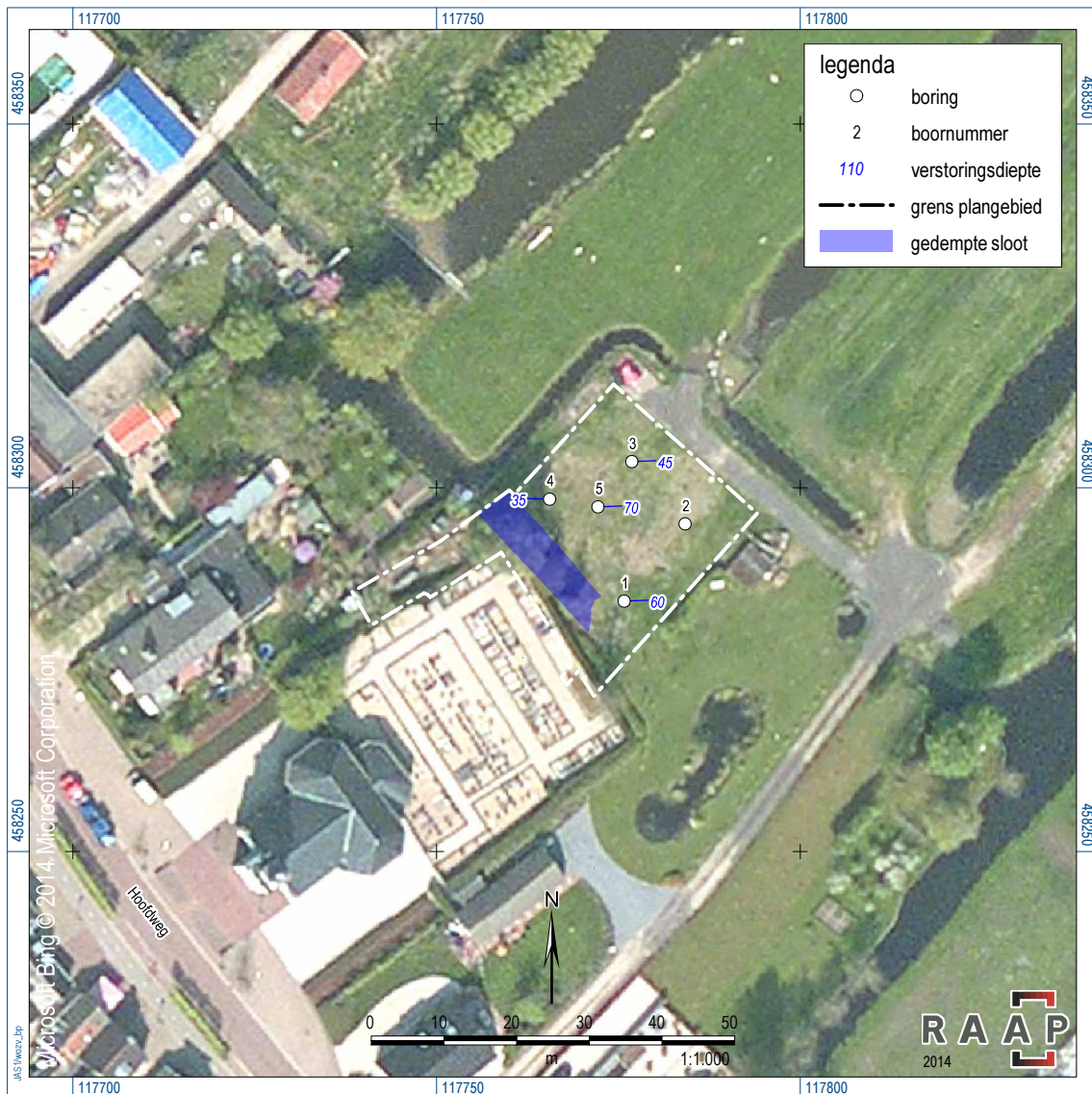
Figuur 2. Globale ligging van het plangebied (rode ster) op het Kaartboek van het Groot Waterschap van Woerden uit 1670 (Bron: Canaletto, 1974).

Figuur 3. Globale ligging van het plangebied (rode ster) op de Nieuwe kaart van den lande van Utrecht van De Roy uit 1696 (Bron: Canaletto, 1973).

Figuur 4. De ligging van het plangebied (rood) op de kadastrale minuut uit het begin van de 19e eeuw.

Figuur 5. Boorpuntenkaart.

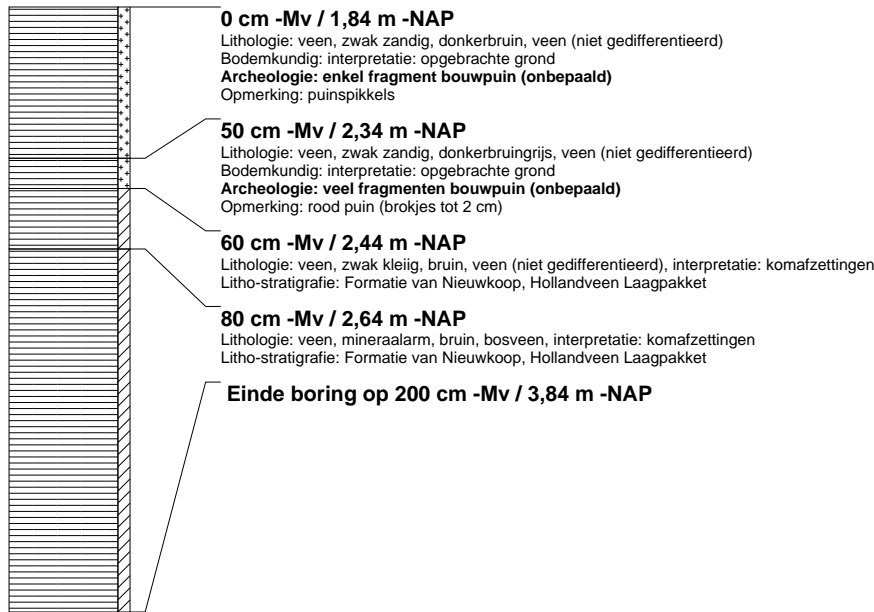

Figuur 6. Overzicht van het plangebied richting het noordoosten. hierop is duidelijk zichtbaar dat de terreingesteldheid een oppervlaktekartering of het herkennen van terreinelementen onmogelijk maakte.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

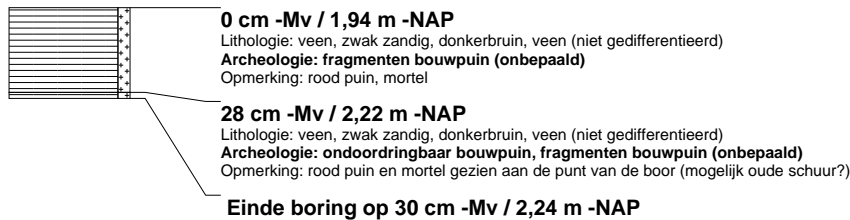
boring: WOZV-1

beschrijver: MS/RG, datum: 17-7-2014, X: 117.775,79, Y: 458.284,41, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: -1,84, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Utrecht, gemeente: Woerden, plaatsnaam: Zegveld, opdrachtgever: Omniorm Engineering, uitvoerder: RAAP West

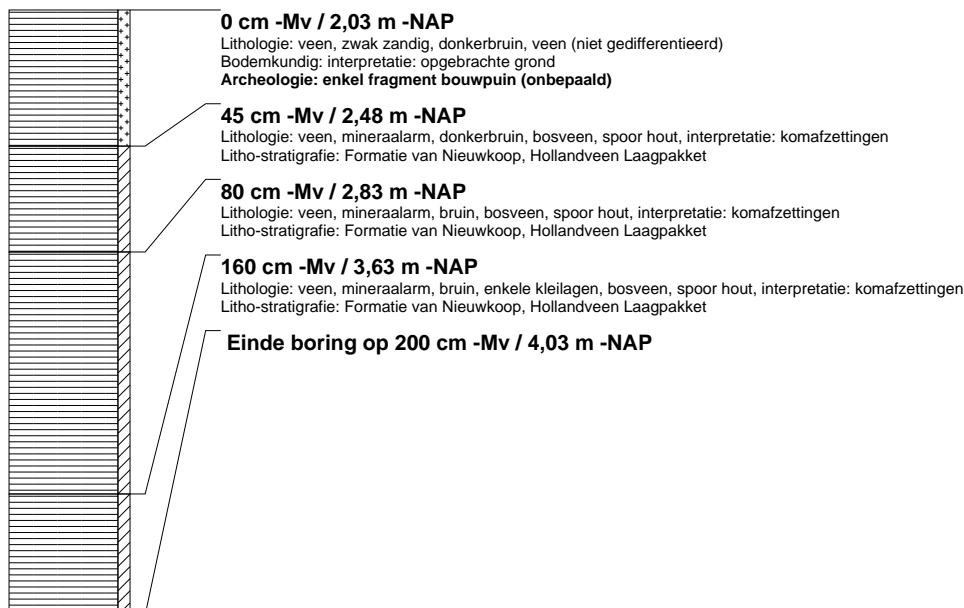
boring: WOZV-2

beschrijver: MS/RG, datum: 17-7-2014, X: 117.784,18, Y: 458.295,04, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: -1,94, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Utrecht, gemeente: Woerden, plaatsnaam: Zegveld, opdrachtgever: Omniorm Engineering, uitvoerder: RAAP West

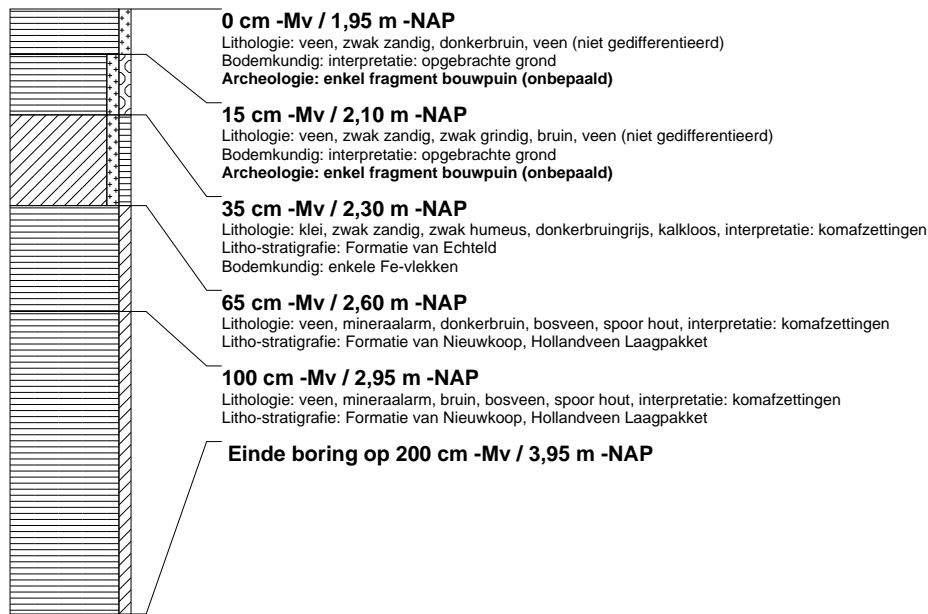
boring: WOZV-3

beschrijver: MS/RG, datum: 17-7-2014, X: 117.776,85, Y: 458.303,58, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: -2,03, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Utrecht, gemeente: Woerden, plaatsnaam: Zegveld, opdrachtgever: Omniorm Engineering, uitvoerder: RAAP West

boring: WOZV-4

beschrijver: MS/RG, datum: 17-7-2014, X: 117.765,56, Y: 458.298,44, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: -1,95, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Utrecht, gemeente: Woerden, plaatsnaam: Zegveld, opdrachtgever: Omniorm Engineering, uitvoerder: RAAP West

boring: WOZV-5

beschrijver: MS/RG, datum: 17-7-2014, X: 117.772.22, Y: 458.297.39, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: -2,00, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Utrecht, gemeente: Woerden, plaatsnaam: Zegveld, opdrachtgever: Omniorm Engineering, uitvoerder: RAAP West

